

od soneta do slobodnog stiha. Jedino je Ivan Pančić uspio reafirmirati nekoliko tradicijskih obrazaca iz narodne književnosti u svojem, umjetnički relevantnom, pjesništvu na ikavici. Ostali su kasnije – i Petko Vojnić Purčar i Vojislav Temunović i Milovan Miković – posegnuli za slobodnim stihom. I moj je dijalektalni opus do sada bio takav... Ovom, pak, knjigom napravio sam određeni iskorak: uzeo sam si formu za svoje *pisme* iz druge, daleke kulture – posegnuo sam čak za Japanom. Ikavica i haiku! Pravi izazov za kreativni susret. Za umjetnički sraz! S druge strane, valja znati kako kultura hoće izaći iz prostora vlastitosti, pri čemu je jako važno da, a što se često događa, ne sklizne u površnost i trivijalnost stranog. Kako tako što izbjeći? Za čikerijanski ambijent, prirodu, običaje, ljude... ikavica je svoja na svoje u pravom smislu te riječi. Ne promašuje! Ikavica, naime, posjeduje svoj legitimni i nesvodiv prostor važenja u pjesnikovanjima, što nije čest slučaj u pjesničkim praksama u štokavštini u pjesništvu koje postoji u Hrvatskoj! I tako jedan Bunjevac na ikavici o sastavnicama vlastitog ambijenta, prirodi i životima ljudi u njemu *piva* na način kako propiše jedan Japanac u haiku formi! Ne uzgredno ću ovdje još reći kako tako što držim da je za čovjeka i njegov identitet najpoželjniji odnos koji se može izgraditi spram drugog. U takvoj, bitno stvaralačkoj otvorenosti, u dijalogu se s onim drugačijim crta se vlastitosti ni na koji način ne gubi, već se, naprotiv, tako obogaćuje...

Vaša zbirka „Bunjevački blues“ doživjela je dva izdanja i krasi je ... spoj ili pak sraz tradicionalnog i modernog izraza? Gotovo dva desetljeća ili i malo dulje radite na usustavljanju i valorizaciji te afirmaciji književnosti vojvođanskih Hrvata, a koja „čeka“ detaljniju percepciju u književnokritičkoj i književnoznanstvenoj nomenklaturi matične zemlje Republike Hrvatske. Iskreno, koliko ste zadovoljni tom percepcijom i vrjednovanjem, uključivanjem u matične tokove, inkorporiranje u hrvatsku književnost?

Još uvijek, na žalost, nema previše razloga za biti zadovoljan! Jer, kada je riječ o (ino)repciji, to jest onim recepcijama koje dolaze izvan našeg ovdje ustrojenog književnoga sustava, pri čemu prije svega mislimo na recepciju unutar hrvatske književnosti u cijelosti, ona je još uvijek simbolična. Možete li mi reći na koji način figurira književno stvaralaštvo vojvođanskih Hrvata na sveučilišnim studijima u Republici Hrvatskoj? Ni na jednom studiju hrvatske književnosti ona nije u značajnijem omjeru dio nekog od predmeta koji se predaje. To za posljedicu po ovu regionalnu hrvatsku književnost ima isključivo negativne učinke. S jedne strane, budući da ne postoji ovakva (ino)repcija, izostaje slika o mjestu i značaju ove regionalne književnosti u cjelini hrvatske književnosti. S druge strane, opstajući kao visoko nepoznata, na ovaj način jača opasnost da njezina integracija u matičnu književnost bude prigodničarska, da poprmi folklorna obilježja i da se osnažuje ekskluzivizam glede nje (tradicionalno gotovo izostaje u periodici, ne objavljuju se knjige autora iz Vojvodine, o njoj se ne piše, autori nisu prisutni u književnom životu...). S treće strane, ne ostvaruje se mogućnost za potvrđivanje i priznavanje njezine eventualne kvalitete od strane jedne druge, puno snažnije ne samo akademske nego uopće književničke zajednice, koja može očitovati realniju prosudbu te biti u funkciji većeg uvažavanja ove književnosti u Srbiji, državi u kojoj živimo.

Na tim smo temama godinama radili u Sekciji Društva hrvatskih književnika za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, te objavili nekoliko knjiga s dr. sc. Antom Sekulićem, izvrsnim poznavateljem života i djelovanja bačkih i bunjevačkih Hrvata, u kojima je bi-bibliografski obradio cijeli niz autora... Vjerujemo da ste učili i od njega kao i od Nace Zelića, jer su stariji naraštaji i prikupili su iznimnu građu. Je li književno i ukupno kulturno stvaralaštvo Hrvata na tome području u cijelosti obrađeno ili neka razdoblja i dijelove još treba obraditi? Hoćete li nam na ovom mjestu objasniti kakve se zamke kriju u djelovanju nekih drugih Hrvata koji se nazivaju Bunjevcima, a djeluju s drukčijih pozicija, pretežito su inkorporirani u kulturu i društvo u kojemu žive i djeluju, te se zapravo ne smatraju Hrvatima nego Bunjevcima? To često zbunjuje javnost.

Naravno da sam čitao i da stalno čitamo djela pisaca koje ste naveli, budući su oni, napose Sekulić, često početnice naših informacija iz povijesti hrvatske književnosti u Vojvodini. S druge strane, pratim, i to relativno redovito, i one Hrvate koji sebe u nacionalnom smislu ovdje u Srbiji imenuju samo kao Bunjevce, te nastupaju isključivo s protuhrvatskih stajališta. O njima i njihovom djelovanju gdje sam primorao napisati i koji redak. Bit njihova „pačanja“ u književnost je sljedeća: najveći problem nije u tomu što su njihova „djela“ uopće napisana a kasnije i objelodanjena, niti što ima ljudi koji su spremni na takve se načine očitovati, niti što čak ima i skupina ljudi sličnih svjetonazora koji će to publicirati, niti... Odavno je, naime, znano da je čovjek spreman na mnogo toga pa i na vlastito blamiranje. Najveći problem s ovakvom „književnošću“ je taj što ona kao književno posve upitna dobiva ne mala priznanja od kulture i institucija većinskog naroda u Srbiji, što posjeduje stanovitu verifikaciju, što je intervencijom države ona dobila status izučavanja u školama, što je... A valja znati i sljedeće: i putem nje se, istina više na nekom simboličnom planu, s sjedne strane demonstrira, a s druge strane zadobiva određena slika naroda. S ovakvim uradcima, naime, slika je nas Bunjevaca posve malovrijedna, što onda otvara ne mali broj problema u izgradnji identitetskoga i karakternoga okvira Bunjevaca. Jer, s posve nevrijednim književnim sadržajima svaki se od njih/nas visoko kandidira da mu stid bude trajna sastojina, da ga kulturna inferiornost dovede u trajni deprivirani položaj, da se kroz usvajanje ovakvih sadržaja na vjeka vjekova njegova slika svijeta i života posve debilizira, da se... Na ovaj način se snažno potkopavaju eventualne pozitivnosti identitetskih resursa i u onih Bunjevaca koji se smatraju i Hrvatima. Naime, dio slike i o njima gradit će se i preko ovakvih sadržaja. A to znači da se ne piše ni njima dobro previše... No, sve se to odlično uklapa u sofisticirano postavljenu antihrvatsku manjinsku politiku, koja se i više nego uspješno provodi u posljednjih nekoliko desetina godina.

Čitav niz hrvatskih pisaca i mladih pisaca u Vojvodini pišu, naravno, ikavicom, šokačkom i bunjevačkom, kao: Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Mirko Kopunović, Blaženka Rudić, Josipa Dević, Zlatko Gorjanac, Željka Zelić, Vi i brojni drugi, što je i razumljivo, jer ste s ikavicom rasli i odgajali se. Održavaju li se još uvijek „Dani Balinta Vujkova“?

I to veoma uspješno!! To je središnja književna manifestacija Hrvata u Vojvodini, koju priređuju Hrvatska čitaonica iz Subotice. Svake godine na brojnim se i kvalitetnim programskim sastavnicama tijekom nekoliko dana okuplja većina ovdašnjih hrvatskih književnika svih generacija, uz goste iz Mađarske i Republike Hrvatske. Dije se nagrade, održava znanstveno-stručni skup, prikazuje nakladništvo, razgovara o izazovima, planiraju aktivnosti, uključuju se mladi, stvaraju se poveznice s obrazovanjem na hrvatskom... Riječju, Dani su pravi sajam književnosti kao književnosti!

Dobar ste poznavatelj i tradicijskog ruha i općenito tradicije svoga naroda. Je li sačuvano dosta salaša, postoje li kao obiteljska gospodarstva, jesu li uključeni u turističku ponudu?

Kao urednik *Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata* i dugogodišnji izvršni urednik *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* bio sam u prilici pristojno upoznati i tradicijsku kulturu Hrvata u Bačkoj. Bogata u povijesti, procesi modernizacije uvelike su je načeli, a postmoderna ozbiljno dovela u pitanje njezinu održivost i budućnost! Pa ipak, kao i u drugdje, postoje programi nepristajanja na totalnu propast, kroz oživljavanje kulturne baštine, popularizacije tradicijskih elemenata kulture, oživljavanje salaša i njihovo stavljanje u funkciju etno i ruralnog turizma. Najviše na tome planu je urađeno u Tavankutu u okviru Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Matija Gubec“, što mogu potvrditi i brojni posjetitelji iz Hrvatske.

Ravničarski pejzaž. Ravnica. Smiren, melankoličan temperament? Pesimističan? Kakvi su ljudi, uspijevaju li čuvati tradicijske vrijednosti, ili bunjevački tradicijski način života ipak propada?

I voda je ovdje dosta! I bogatstva raznolikih života! I svakovrsnih ljepota! Usto, stamen je i bodar ovdje čovjek! Žilav i nepredajan! Nelakouzmicav i uporan! Izdašnom zemljom, svojom zemljom je vezan. I nasljeđem nemalim! Riječju, čuva svoje i mijenja se, prilagođuje svijetu, nastoji ostati svoj, no ipak kopni... Rekli bismo kao u Hrvatskoj!

Poetiku toga kraja i ljudi donosi nam u svojim filmovima i filmski redatelj Branko Ištvančić, Tavankučanin. Volite li njegove filmove? Ili glazbu njegova brata Pere Ištvančića, sjajnog skladatelja?

Volim i Brankovu filmsku vizualizaciju ovdašnjeg svijeta i Perine glazbene obradbe! Od mladosti *klapimo* (sanjamo) trajno (ako se uopće može?) oljepotiti taj naš svijet i plemeniti živote našeg čovjeka! Zato smo u nekoliko projekata i surađivali – Pere je autor skladbe za kazališnu predstavu „Bunjevački blues“ nastalu po mojim prozama iz knjige „Prid svitom : saga o svitu koji nestaje“, a Branku sam redovita logistička podrška za njegove dokumentarne filmove koje snima u zavičaju. I još uvijek živo *klapimo* uraditi skupa još dosta toga ovdje na Istoku...

Hrvatska riječ je izvrstan časopis, publikacija, u kojoj možemo pratiti što se događa s Hrvatima u Vojvodini i mislim da pišu otvoreno i bez zadržke, ali sadržajno i kod hrvatske manjine u toj državi ne nalazimo publikacije kao što su u Hrvatskoj srpske Novosti, u kojima se može pročitati iznimno puno „govora mržnje“ pa i feralovskih naslovnica, od koji h je čovjeku istinski muka. Što mislite, bi li netko financirao iz državnoga proračuna takve uratke?

U Srbiji teško... Jako teško! Vjerojatno se ne bi moglo! S druge strane, u nas ovdje vlada uvjerenje kako tako pisanje ne bi trebalo biti u domenama glasila nacionalnih manjina. To naravno ne znači da treba odustati od kritičkih stavova, no mjera pristojnosti bi ipak trebala postojati spram onog što nije vlastito. Inače, granicu iritantnog i provocirajućeg nije moguće odrediti!

Prošle ste godine sudjelovali na prvom Svjetskom festivalu hrvatske književnosti u organizaciji Hrvatskoga slova i Hrvatske kulturne zaklade, Društva hrvatskih književnika... nadamo se da ćemo se vidjeti i ove godine u studenom, od 15. do 17. studenoga. Kakvi su Vaši dojmovi? Priprema se i zbornik radova za tisak, korisno i aktualno je bilo to da su svi književnici govorili o književnom stvaralaštvu u sredini u kojoj žive i o odnosu prema matičnoj književnosti, njihovu položaju. Što ste Vi naglasili i jeste li zadovoljni postojanjem Festivala i njegovom organizacijom?

Budući da je riječ o jedinstvenoj književnoj manifestaciji, koja u fokusu ima interes za tematiziranje hrvatske književnosti izvan Hrvatske, držim je i više nego potrebnom! Nekakav forum izvandomovinske književnosti u Hrvatskoj mora postojati, mora se štoviše ustaliti! Dobra organizacija i osmišljen program najbolje su preporuka da se nastavi ustrajavati na tomu, uz napomenu da bi snažnije trebalo uključiti kroatiste iz znanstvenih institucija i sa sveučilišta, a prezentaciju književnog stvaralaštva prepustiti dramskim umjetnicima.

Zahvaljujemo na razgovoru.